

תורה ומדינה הלכה למעשה - שקרים בתפקידים ציבוריים ופוליטיים

ראשי פרקים

1. תוקף איסור נתינת מצג שווא וחצאי אמיתות
2. איסור הבטחת שוא
3. היתר לשנות מפני השלום
4. העלמת מומים של הכלה בפני החתן
5. היתר לשקר ע"מ להימנע מנזק
6. שקרים נוספים המותרים
7. הוצאת שקר גמור מפיו של אדם כשאינו גורם בכך כל נזק
8. שקרים ישירים ועקיפים בפוליטיקה הישראלית ובכלל

1. תוקף איסור נתינת מצג שווא וחצאי אמיתות

הגמ' במסכת שבועות, מביאה מספר רב של דינים הנלמדים מהפסוק "מדבר שקר תרחק". כגון שאסור לדיין להצדיק את הדין שפסק בעיני עצמו, אם הוא מרגיש שהדין אינו נכון, אלא להיות הגון ולהישאר במצב המסופק ולפסוק על פיו. לכאורה המחנה המשותף למקרה זה, ולשאר המקרים המובאים בגמ' הינו, שלמעשה האדם לא מוציא מפיו דבר שקר כלל, אלא רק נותן מעין חיזוק לעצמו לדבר שאינו אמתי לחלוטין, או לחילופין נותן מצג שוא שגורם לעומד מן הצד להבין דבר שאינו נכון. ניתן לכנות מצבים אלו שקר עקיף. ואכן, אחת הדוגמאות המובאות בגמ' לדבר הנלמד מפסוק זה הינו, שאסור לאדם שלא ראה דבר מה להצטרף לעד שכן ראה דבר זה ולהעיד עמו, רק מתוך העובדה שעד זה נאמן עליו לחלוטין. הגמ' בהביאה מקרה זה המסתמך על הפסוק "מדבר שקר תרחק" אומרת, שלא מדובר בפסוק זה על שקר עקיף כשא המקרים המובאים בגמ', אלא במקרה זה מדובר על שקר של ממש, הנלמד מפסוק אחר - "לא תענה ברעך עד שקר". ממילא מן הפסוק "מדבר שקר תרחק", מוסיפה הגמ' ואומרת, שלא רק שאסור להוציא מפיו דבר שקר כנ"ל, אלא שיש להתרחק מהשקר ככל הניתן, וגם שקרים שאינם ישירים אלא עקיפים בדרכים שונות, אסור לאומרם. לכאורה על רשימה ארוכה וחריגה זו של דינים הנלמדת מפסוק אחד יש להקשות, כיצד ניתן ללמוד מפסוק אחד כל כך הרבה דינים, לכאורה כשהתורה אומרת שיש להתרחק מן השקר, יש ללמוד מכך דבר אחד או עיקרון אחד, ממנו ניתן ללמוד מספר דינים. אך במקרים המובאים בגמ', אכן ישנו מחנה משותף של שקרים עקיפים, אולם השקר העקיף בא לידי ביטוי במצבים שונים ומגוונים, ולא ניתן להצביע על עקרון מוביל האומר מהו השקר העקיף שאותו ניתן ללמוד מהגמ'. שהרי כיוון שיש מספר סוגים של שקרים עקיפים, בהחלט יש לומר שכוונת התורה לאסור שקר עקיף מסגנון אחד בלבד. משום שע"פ הכלל המובא פעמים רבות בש"ס "תפסת מרובה לא תפסת" יש לכאורה ללמוד רק סגנון של שקר עקיף אחד, ולא סגנונות רבים כל כך. מתוך קושייה זו, מובנים דברי רבנו חננאל הסובר שהפסוק "מדבר שקר תרחק" אינו מקור מובהק ללמוד את שלל הדינים הנובעים ממנו כדברי פשט הגמ'. אלא פסוק זה מהווה רק קרא אסמכתא בעלמא, שמשמעותו שלמעשה כל הדינים המובאים בגמ' הנלמדים מן הפסוק "מדבר שקר תרחק" תוקפם רק מדרבנו, ולא מדאורייתא. נמצא שע"פ הבנה זו בדברי הגמ', כל זמן שאדם לא מוציא מפיו דבר שקר, אלא רק נותן מצג שוא או חצאי אמיתות וכדומה - שקרים עקיפים, אין בכך איסור דאורייתא, אלא איסור מדרבנן בלבד.

2. איסור הבטחת שוא

למרות שכפי שאמרנו מן הפסוק "מדבר שקר תרחק", לא ניתן ללמוד את האיסור מן התורה לומר דבר שאינו שקר גמור, ולחייב אדם לעמוד בדיבורו באופן מלא. ניתן לכאורה ללמוד זאת ממקום אחר. הגמ' במסכת ב"מ מביאה מחלוקת בדבר השאלה, האם אדם שהגיע להסכמה עם חברו על קניית דבר מה ממנו, ולא עשה על כך כל פעולה קניינית, מותר לו לחזור בו מהסכמתו או לא. לכל הדעות לא נעשה כל קניין בסיכום שמבוצע בעל פה, המחלוקת נסובה סביב השאלה, האם בכך שאדם חוזר בו מדיבורו עובר על איסור. הגמ' מביאה על כך ברייתא האומרת שמ

הפסוק "הן צדק" ניתן ללמוד, שאדם צריך לעמוד בדיבורו ולומר אמת. השו"ע פסק כדעה זו האומרת, שלמרות שלא ביצע האדם כל קניין בדיבורו, מ"מ אסור לו לחזור בו מדבריו. המשנה בשביעית אומרת שכל המקיים את דבריו, ואינו חוזר בו מדבריו, רוח חכמים נוחה הימנו. לשון זו מלמדת על כך שתוקפו של איסור זה הנלמד כביכול מהפסוק "הן צדק" אינו מן התורה. שהרי על חיוב מהתורה לא היה נאמר במשנה רק "אין רוח חכמים נוחה הימנו", אלא היה מובא הדבר באופן ברור שאסור לעשות כן. באופן זה אכן מבין הר"ש על משנה זו, שאין בחזרה מסיכום בלתי כתוב איסור אלא רק מידה טובה. כך גם נראה קצת מדברי הרמב"ם בפירושו המשניות. לעומת זאת רש"י סובר שהחובה על אדם לאמת דבריו ולעמוד בדיבורו, נובעת מפסוק זה. עוד עולה מדבריו שחובה זו הינה מדאוריתא. למרות הכפילות הנראית מיותרת בפסוקים, לכל הדעות נראה, שאין ללמוד מפסוק זה על האיסור לשקר בשקר עקיף הנלמד מן הפסוק "מדבר שקר תרחק". משום שמפסוק זה ניתן ללמוד רק על החובה לעמוד בדיבורו, גם כאשר בעת האמירה לא נאמר כל שקר. **מפסוק זה ניתן ללמוד על החיוב של אדם לעמוד בהבטחתו. אדם שלא עומד בהבטחתו עובר לכל הפחות על איסור מדרבנן ולדברי רש"י אף על איסור דאוריתא. הבטחות שווא הנאמרות ע"י פוליטיקאים, הינן אחד מהכלים השימושיים ביותר. כאמור יש להימנע מלאומרים, מצד האיסור הטמון בהם.**

3. היתר לשנות מפני השלום

למרות דברי הגמ' בשבועות הנ"ל, לפיהם אסור להוציא מפיו דבר שקר מדאוריתא. הגמ' ביבמות אומרת במפורש, שמותר לשנות מפני השלום. הגמ' מביאה כהוכחה לכך את הפסוק האומר, שאחי יוסף אמרו לו שיעקב אבינו ציווה לפני מותו שישלח להם יוסף על מכירתו, למרות שלהבנת הגמ' יעקב כלל לא ציווה לעשות כן. דעה נוספת המובאת בגמ' הינה, שלא רק שמותר לשנות מפני השלום, אף מצווה לעשות כן. כפי שנלמד מן הפסוק, שה' ציווה את שמואל הנביא לומר לשאול, ע"מ שלא יהרגהו, שאינו הולך למשוח את דוד למלך במקומו, אלא שהולך לזבוח לה'. דבר שאכן היה נכון, אך עיקר הליכתו של שמואל הייתה למשוח את דוד, ולא להקריב קורבן. ספר חסידים מבין מכך שהגמ' נמנעת מלומר שמותר לשקר בשביל השלום, אלא אומרת שמותר לשנות מפני השלום, שגם כאשר מדובר על צורך של שלום בין אדם לרעהו, אסור לשקר באופן ישיר, אלא יש לשנות במקצת בדבריו. נראה מדברי ספר חסידים, שגם כאשר ישנו צרכי שלום, יש לשקר רק בשקר עקיף ולהימנע משקר מובהק. נראה שספר חסידים מבין שהגמ' למדה יסוד זה מכך, שה' מצווה את שמואל לקחת עמו קרבן להקרבה, ולומר לשאול רק חצי אמת על כוונותי, אך לא ציווה אותו לשקר. באותו אופן ניתן להבין את דברי אחי יוסף, שהם למעשה מבינים שכך הייתה באופן וודאי כוונת יעקב אבינו, למרות שלא ציווה עליהם דבר זה בפיו. לפי דברי ספר חסידים נראה שגם הפסוק "מדבר שקר תרחק", העוסק כמובא לעיל בשקרים עקפים בלבד, הינו מן התורה, אחרת לא היה צורך ללמוד מן הפסוקים את ההיתר לשקר שקר עקיף מפני השלום. לדבריו חוזרת ונעורה השאלה, כיצד ניתן ללמוד מפסוק אחד כל כך הרבה לימודים. ספר חסידים ממשיך בקו המצמצם היתר זה לפיו "משנים מפני השלום" ואומר, שרק כאשר כבר התבצע המעשה שהימנעות מהשינוי בעניינו תגרום לאי נעימות ולמריבות מותר לשקר, אולם כאשר מדובר במריבה עתידית שעלולה להתרחש, אסור לשקר. נראה שיסוד דבריו עומד על ההבנה, שלמעשה אסור לשקר מדאוריתא אפילו בשקר עקיף כפי שנלמד מן הפסוק "מדבר שקר תרחק". לכן, למרות שמותר, ואולי אף מצווה, לשנות מפני השלום, כיוון שהאיסור לשקר אף בשקרים עקפים הינו מן התורה, ממילא אין לך בהיתר זה של שינוי מפני השלום אלא חידושו. אי לכך, מכיוון שמריבת האחים עם יוסף, שהתרחשה כבר מעת מכירתו, וכן שנאת שאול את דוד כבר קיימת ועומדת, מותר לשקר ע"מ לנסות להנמיך את גובה הלהבות. אולם להבנת ספר חסידים, ממקרים אלו לא ניתן ללמוד בהכרח, שגם בחשש מפני סיטואציה שטרם התרחשה, מותר לשנות מפני השלום. שהרי יש לחשוש שמא לא תתרחש כלל הסיטואציה גם אם לא ישנה בדבריו, ונמצא שמשנה דבריו בחנם. לעומת גישתו של ספר חסידים המצמצמת ככל הניתן את ההיתר המובא בגמ' לשקר מפני השלום, בשו"ת תורה לשמה מרחיב רבנו יוסף חיים את יסוד ההיתר של משנים מפני השלום ואומר, שכשם שמשנים מפני השלום, כך משנים ע"מ להעמיד דברי תורה על מקומם. מתוך כך לדעתו, מותר לשקר ולזייף צוואה שלא כתבה הנפטר, ע"מ לקיים דין תורה, האומר שהבנים יורשים ולא הבנות. מדבריו עולה ההפך הגמור מדברי ספר חסידים. שהרי הוא מרחיב את יסוד ההיתר לדברים שלא נכתבו כלל בגמ'-שקר להעמיד דין תורה. להבנתו גם נראה, שמותר אפילו לשקר ממש מפני השלום, ולא רק לשנות ולשקר בדרכים עקיפות. שהרי אין לך שקר גמור גדול יותר מאשר זיוף מסמכים. בדרך זו גם הולך המהרש"ם, הסובר שמותר להעלים מידע מחתן על כך שכלתו חוזרת בתשובה וזינתה בעבר, מתוך הבנה שכיוון שעתה חזרה בתשובה שלמה, מידע זה אינו רלוונטי מצד האמת, אך יגרום למחלוקת קשה ולביטול השידוך. להבנת המהרש"ם מותר לשקר במצב זה, גם במידה והסיטואציה של החתונה טרם נוצרה, והשקר בא ע"מ למנוע מחלוקת עתידית וביטול החתונה בטרם נערכה. נראה שדבריהם מונחים על יסוד דברי הר"ח לעיל, לפיהם שקר עקיף אינו אסור מן התורה. ממילא לא יתכן לומר שהפסוקים מהם לומדים שמותר ואף מצווה לשנות מפני השלום, עוסקים בשקרים עקיפים שהינם מותרים מהתורה, אלא בשקרים ישירים. לכן מותר

לדעתם לשקר ולזייף מסמכים מפני השלום, וכן מותר מפני השלום להרחיב את השקר לדברים דומים בדרגתם להשכנת שלום, כמו העמדת התורה על תילה וכדומה. כ"כ מותר לשקר לצורך מניעת מחלוקת לסיטואציה עתידית. כל זאת משום שמצאנו מקור מפורש לאמירת שקר גמור מפני השלום. ממילא קל יותר להרחיב היתר זה להבנת הר"ח, הסובר שכל שקר עקיף אסור מדרבנן בלבד, ורק שקרים ישירים אסורים מן התורה.

4. העלמת מומים של הכלה בפני החתן

על אותו היסוד לפיו מותר לשנות או אפילו לשקר מפני השלום, מובאת בגמ' בכתובות מחלוקת בין בית הלל לבית שמאי, בדבר השאלה האם מותר לומר לחתן שכלתו נאה וחסודה, למרות שאינה כזאת. לדעת בית שמאי אסור לעשות כן, שהרי אמרה התורה "מדבר שקר תרחק", ולפי בית הלל מותר לעשות כן מדין "לעולם תהיה דעתו של אדם מוערבת עם הבריות" - מושג זהה למושג מפני השלום. לכאורה מפשט הדברים נראה, שבית שמאי סוברים שאסור לשנות מפני השלום. שהרי למרות שיגרום הדבר עגמת נפש לחתן בכך שלא יאמרו לו שכלתו יפה, שהרי מכך שבד"כ שרים כך לחתן ועתה נמנעים מכך, יבין הוא את המצב, אסור לדעת בית שמאי לעשות כן. לכאורה לא מסתבר לומר כן. שהרי הגמ' ביבמות המביאה את הדין האומר שמשנים מפני השלום, לא מביאה כל מחלוקת בדין זה. משום כך מבינים התוספות, שגם בית שמאי סוברים שיש לומר לכלה שהיא יפה, במה שהיא יפה בו. באופן זה יש לנסות להסב את תשומת ליבו של החתן מהמום הקיים בה. לעומת זאת בעלי התוספות אומרים, שבית הלל סוברים שמותר לומר שהיא יפה באופן כללי, ולמעשה לשקר באופן עקיף, אך ישיר יותר מדברי בית שמאי. הבנה זו של התוספות באה לידי ביטוי גם בפוסקים, בדבריו של החלקת מחוקק. לפי הבנה זו מובן, שגם בית הלל לא מתירים לשקר אלא רק שקר עקיף, כפי שאומר מפורשות החלקת מחוקק. נראה שהסבר הגמ' ע"פ הבנת התוספות, הינו כהבנתו של ספר חסידים הנ"ל, לפיה מותר לשנות מפני השלום אך אסור לשקר שקר של ממש. לכן גם לפי שיטת בית הלל יש צורך לומר, שאינם אומרים על מום מובהק הקיים באשה שאינו קיים, אלא רק באופן כללי, שמתוכו ניתן יהיה להעלים את עיניו של החתן מהמום הקיים אצל הכלה ע"י שקרים עקיפים. לעומת שיטה זו, נראה שהריטב"א הולך לפי שיטת החולקים על ספר חסידים. להבנת הריטב"א, אומרים לחתן שהכלה, שיש בה מום מסוים, שמום זה אינו קיים, היינו משקרים לחתן שקר של ממש. זאת ע"פ הכלל הנ"ל, לפיו מותר ואף מצווה לשקר שקר גמור מפני השלום. בית שמאי יסברו להבנת שיטה זו כדברי ספר חסידים, שהרי לכל הדעות מותר לשנות מפני השלום. אך בית שמאי יאמרו, שמה שהתירו לשנות היינו שקר עקיף בלבד. על כך יאמרו להם בית הלל, שמפני השלום מותר אף לשקר, ואיסור השקר אינו קיים לחלוטין, כאשר ישנה סוגיה של כבוד הבריות, או ע"מ למנוע מחלוקת וכדומה. להבנת החלקת מחוקק כך גם סובר הבית שמאל להלכה. ממילא נמצא, שהשאלה האם מותר לשקר ממש או רק באופן עקיף מפני השלום, נתונה במחלוקת הפוסקים להלכה.

5. היתר לשקר ע"מ להימנע מנזק

למרות המחלוקת הנ"ל המגיעה עד לפוסקי ההלכה בשאלה, האם מותר לשקר שקר של ממש מפני דרכי שלום. מצאנו לכאורה מצב בו התירה הגמ', וכן הביאו הפוסקים להלכה, לשקר שקר גמור, שאף אינו יכול להתפרש לשני אופנים כלל ועיקר. המשנה אומרת שלא רק שמותר לשקר למוכסים אשר גובים יותר מכפי הראוי מהציבור מכס, ע"מ להימנע משלשם להם יותר מן הנדרש, אלא אף מותר לנדור להם נדר. בעניין הנדר אכן הגמ' והפוסקים מסבירים, מדוע אין במצב זה איסור של נדר. אולם לכאורה מצד הוצאת דבר שקר מפיו, לכאורה הדבר צריך להיות אסור לחלוטין. הסמ"ע פוסק כמשנה זו להלכה, ומביא שמותר לשקר למוכסים הלוקחים ממנו יותר ממה שאמורים לקחת, ע"מ להימנע מנזק זה העומד לפתחו, ולמעשה לא נראה שישנם חולקים על גמ' זו, המתירה לשקר לצורך הצלת רכושו של האדם. נראה לפי זה שספר חסידים לא יסכים לדברי הסמ"ע ויאמר, שגם במצב זה יש לשקר שקר עקיף בלבד מפני השלום, ולא שקר גמור. אולם לא ברור מניין לסמ"ע שמותר לשקר שקר גמור כפי שעולה מדבריו ע"מ להציל עצמו מנזק. לכאורה כפי שהבאנו לעיל שקר גמור שאינו מפני השלום הינו אסור מן התורה.

6. שקרים נוספים המותרים

הגמ' במסכת בבא מציעא העוסקת בדיני השבת אבדה אומרת, שלת"ח אשר אינו משנה בדבריו, ניתן להשיב אבדה גם בלא שייתן על כך סימנים שהאבדה אכן שייכת לו, משום שאינו משקר. יש לוודא לדברי הגמ', שאכן יכול הת"ח לזהות את החפץ שהינו שלו ע"י טביעת עין הקיימת לו בחפץ. ע"מ לוודא שאכן האדם העומד לפנינו הינו ת"ח שניתן לסמוך על אמינותו אומרת הגמ', שאדם אשר רוצה לקבל את אבדתו

בלא סימנים, צריך להיות אדם שאינו משנה בדיבורו כלל חוץ משלושה דברים: אם שואלים אותו איזו מסכת הוא לומד, או היכן ישן או היכן התארח. הראשונים מסבירים בדרכים שונות מה מיוחד בכל אחד מהמקרים הללו, שמותר אפילו לאדם שלא משנה בדיבורו כלל, לשקר בהם. כל הראשונים התקשו בשאלה, מדוע לא מזכירה הגמ' את ההיתר המפורש המובא בגמ' במסכת יבמות, לפיו מותר לשקר ע"מ למנוע מחלוקות, ולהרבות שלום- "משנים מפני השלום". לדברי התוספות הסיבה לכך הינה, שלמעשה המקרים המפורטים בגמ' הינם דוגמאות של דרכי שלום. שהרי הסיבה שמותר לאדם לשקר במקרים אלו הינה, ע"מ שלא לבייש עצמו, או שלא לבייש ולגרם אי נעימות לאחרים כתוצאה מדברים שיאמר. לכן מבינים התוספות, שאין כל צורך לומר שמותר גם לת"ח העומד תמיד בדיבורו, לשקר גם משום דרכי שלום. להבנתם מובן, שהמקור לכך שמותר לשקר במצבים אלו נלמד מכך שמותר לשקר מפני דרכי שלום. לעומת דברי התוספות, הרי"ף מבין שהסיבה להתעלמות הגמ' מכך שמותר לשקר מפני דרכי שלום הינה, מפני שכפי שמובא בגמ' במסכת יבמות שקר משום דרכי שלום אינו מותר, אלא הינו מצווה, לעומת מצבים אלו שאין בכך מצווה אלא רק היתר. להבנתו יש לומר שאין במצבים אלו משום דרכי שלום, אלא כפי שמובא בסמ"ע בהבנתו ברמב"ם הסובר אף הוא כדברי הרי"ף, שהם "דרך כל הארץ". היינו, אנשים נוהגים לשנות בדברים אלו באופן סדיר, ולמרות שאדם מוציא דבר שקר מפיו, למעשה אין בכך שקר, משום שכולם יודעים שלא תמיד אומרים אמת במענה לשאלות אלו. דברים אלו הינם גם הסבר לשאלה, מניין לגמ' שמותר לשנות במצב זה. הרי לשיטת הרמב"ם והרי"ף, אין בכך משום דרכי שלום. שהרי מפני השלום מצווה לשקר ובמצבים אלו רק רשות. אולם נשאלת השאלה מדוע לשיטת הרמב"ם והרי"ף, מותר להוציא מפיו דבר שקר, רק משום שכך כולם נוהגים, והצד שכנגדו יודע שלא בהכרח התשובה שקיבל הינה אמת, לכאורה אסור להוציא דבר שקר מפיו בכל מצב כאשר הוא למעט מפני השלום. מקרים אלו כאמור לשיטתם, אינם כחלק מההיתר לשנות מפני השלום.

7. הוצאת שקר גמור מפיו של אדם כשאינו גורם בכך כל נזק

רבנו יונה בספרו שערי תשובה אומר, שאדם המשקר, כאשר בשקרו אינו גורם כל הפסד לחברו, אלא סתם אומר דברים שאינם אמת בלא שום מטרה, אינו עובר על איסור שקר, למרות שבפועל הוציא דבר שקר מפיו, אלא עובר רק על איסור הנלמד מן הפסוק "למדו לשונם שקר". איסור זה מובא בגמ' ביבמות בעניין בנו של רב, שניסה לצורך שלום בית של הוריו, לשקר לאמו. רב ששמע שכך עשה, אמר לו שאסור לעשות כן מכח הפסוק הנ"ל. לכאורה אין לך דין משנים מפני השלום יותר מאשר שלום בית בין איש לאשתו, אם כן לכאורה מדוע אמר רב לבנו שאסור לעשות כן. ניתן לענות על כך ע"פ דברי הים של שלמה, האומר שלמרות שמותר לשנות מפני השלום, מותר לעשות כן באופן אקראי בלבד, אולם באופן קבוע, אדם מסגל לעצמו את תרבות השקר, וממילא ישקר גם במצבים שאסור כלל לשקר בהם. נראה שזה מה שעומד ביסוד דברי רבנו יונה. למעשה הוא מבין שאין איסור לשקר, כאשר השקר אינו גורם כל נזק, אלא האיסור הינו, רק משום ההתרגלות לשקר, שתביא את האדם ביום מן הימים לשקר במצבים בהם השקר הינו אסור- היינו במצבים שהשקר עלול לגרום נזק למישהו. בעל היראים סובר אף הוא, שאין איסור מהתורה להוציא דבר שקר מפיו של אדם, אם אין כל חשש נזק שיגרם לחברו כתוצאה משקר זה. אולם, בניגוד לדברי השערי תשובה, הוא סובר שהאיסור הנלמד מן הפסוק "למדו לשונם שקר" אינו מן התורה ואף לא מדרבנן, אלא מידה טובה בעלמא, האומרת שלא נכון ללמד עצמו לשקר אפילו במצבים מותרים, משום שבאופן זה ייגרר לשקר גם במצבים הגורמים נזק לחברו. נמצא לפי דבריהם, שלמעשה אין כל איסור עצמי להוציא דבר שקר מפיו, האיסור מתחיל רק כאשר ע"י השקר נגרם נזק כלשהו לאדם. לכאורה דברים אלו גם הם מוקשים, שהרי כפי שהבאנו לעיל, אסור לכאורה לכל הדעות אסור להוציא דבר שקר מפיו, ורק מפני השלום יש שהתירו אפילו לשקר שקר גמור, אך זאת לכאורה רק בגלל גזרת הכתוב המובאת בגמ' בעניין זה, אחרת היינו נשארים בכלל הרגיל האוסר לשקר מן התורה, כפי שניתן ללמוד ממהלך הגמ' בשבועות הנ"ל, האוסרת להוציא דבר שקר מפיו. הרב פערלא בפירושו על ספר המצוות לרס"ג, מאריך בדבריו להוכיח, שלמעשה לרוב הראשונים, אין כלל איסור תורה מובהק לשקר אפילו שקר גמור. זו הסיבה לדעתו לכך שרוב מוחלט של מוני המצוות לא מנו את המצווה שלא לשקר מן הפסוק "מדבר שקר תרחק", או מכל פסוק אחר. לדבריו כל המקרים המובאים לעיל בגמ' במסכת שבועות, הנלמדים כביכול מן הפסוק מדבר שקר תרחק, עוסקים אך ורק בעניינים הקשורים לבית הדין, אשר במקום זה נאמרו חיובים רבים בתורה ובחז"ל, לומר את כל האמת ורק את האמת. לעומת זאת מחוץ לכותלי בית הדין, שהחיוב לומר אמת מצד עצמו אינו נלמד מן הפסוק מדבר שקר תרחק, גם הלאו ממנו לומדת הגמ' בשבועות מפורשות, שאסור להוציא דבר שקר מהפה- "לא תענה ברעך עד שקר" לא קיים. לדברי הרב פערלא, רק על עד המעיד עדות שקר בבית המשפט חל איסור זה, ואין ללמוד ממנו איסור אמירת שקר באופן כללי. מתוך דברי הרב פערלא עולה, שמצד דין תורה כאשר לא יגרם כל נזק כתוצאה מאמירת השקר, מותר מדין תורה לאומרו, אלא שכפי שמובא בדברי הים של שלמה,

אין להשתמש בשקרים באופן סדיר, משום שכתוצאה מכך ירגיל אדם את עצמו לשקר תמיד, וממילא ייגרר לעיתים אף לשקר באופנים הגורמים נזק, וממילא יעבור על איסורי תורה המפורטים בדברי הרב פערלא כגון גנבת דעת, איסור אונאת דברים, אונאת ממון וכדומה. אדם המרגיל עצמו לומר דברי שקר, עובר על איסור של "למדו לשונם שקר" כדברי השערי תשובה, או לכל הפחות מסגל לעצמו מידה רעה ומתועבת של דיבור שקר, אך לא עובר על כל איסור מפורש כדברי היראים. כאשר מוציא מפיו דבר שקר באופן אקראי כדברי הים של שלמה מותר לעשות כן, אולם גם אז יש להתרחק מכך עד כמה שניתן. ע"פ דברים אלו ניתן להבין, מדוע לשיטת הרי"ף והרמב"ם, ת"ח יכול לשקר בעוד מצבים מעבר למצבים המוגדרים "מפני השלום" - בלימודו, במיטתו, ובמארחו, כמובא לעיל. משום שכיוון שישנה סיבה משמעותית וראויה לשקר זה, ומכיוון שכפי שאמרנו אין כלל איסור לשקר מצד עצמו, לכן הדבר מותר. בעניין החשש שמא ירגיל הת"ח את עצמו לשקר, סוברים הרמב"ם והרי"ף שמקרים אלו הינם מקרים יוצאי דופן, בכך שכל הציבור יודע שרגילים לשקר בהם מפאת אי הנעימות שבהם, ומצבים אלו לא יגרמו כל הרגלה של שקר, ולכן הינם מותרים מפאת הצורך הקיים בהם. ע"פ דברים אלו מובן גם, מדוע אם אין כל איסור לשקר מהתורה, היה צורך ללמוד מפסוק מפורש שמשנים מפני השלום. כפי שמובא ברי"ף, הפסוק בא לומר שלא רק שמותר לשקר מהתורה, דבר הידוע לשיטתם גם בלא הפסוקים הללו, אלא שכאשר ישנו צורך של מניעת מחלוקת וכדומה, קיימת מצווה לשקר, כדברי הדעה שלדעתם נפסקה להלכה בגמ' יבמות, האומרת שמצווה לשנות מפני השלום. אולם במצבים שאין צורך של מניעת מחלוקת, רק צורך של מניעת אי נעימות, הדבר מותר בלבד, ואינו מצווה כדבריהם. נמצא שלדעה זו, לכל צורך משמעותי וחריג מותר לשקר, אך כאשר מדובר על מניעת מחלוקת והשכנת שלום מצווה לשקר, בעוד שבשאר המקרים הדבר מותר בלבד. מכך מובן גם, מדוע מותר לשקר שקר גמור ע"מ להימנע מנזק. כיוון שכאמור הדבר מותר, ונאמר לצורך גדול ומשמעותי, ממילא אין איסור לשקר, ומכיוון שמדובר על אירוע חריג בד"כ, אין חשש שאדם יתרגל כתוצאה מכך לשקר. נראה שגם לשיטה זו ראוי להימנע מלשקר שקר גמור, כאשר ניתן לשקר שקר עקיף. ניתן ללמוד זאת מהגמ' במסכת מועד קטן, בה מסופר על רב שנמנע מלומר באופן ברור שקרוב משפחתו מת, אך למרות זאת לא שיקר שקר גמור. הסיבה לכך לדעה זו, אינה משום שישנו איסור מובהק לעשות כן, אלא משום שהשקר העקיף גורם לאדם להימנע מלהתרגל לשקר במקומות שהדבר אסור. לעומת דברי הרב פערלא, התשב"ץ המובא במהלך דבריו חלוק, וסובר שישנו איסור עצמי לשקר. נראה לומר שהתשב"ץ הולך בשיטתם של ספר חסידים, תוספות והחלקת מחוקק, בעוד הרב פערלא הולך בשיטתם של הר"ח, הרי"ף והרמב"ם, שערי תשובה, היראים והבית שמואל. שורש מחלוקתם הינו האם ישנו איסור עצמי לשקר או לא.

8. שקרים ישירים ועקיפים בפוליטיקה הישראלית ובכלל

מכלל דברינו עולה, שישנה מחלוקת האם מותר לאדם להוציא מפיו דבר שקר. לכל הדעות ההתרגלות בתרבות השקר הינה אסורה, והינה תרבות פסולה ויש להתרחק ממנה ככל הניתן. עוד מוסכם, שכאשר ניתן, יש להימנע מהוצאת דבר שקר גמור מפיו במידה ומתאפשר לשקר באופן עקיף בלבד, וכן מוסכם, שכל שקר שיש לו השלכה מעשית, המזיקה באופן זה או אחר לאדם, אסור מן התורה. ע"פ דברים אלו נראה, שיש לעשות ככל יכולתנו לשנות את תרבות השקרים הנהוגה בשיח הפוליטי במדינת ישראל. בפרט שפעמים רבות שקרים אלו אכן גורמים נזקים גדולים, ואנשים רבים הולכים שולל אחרי שקרים אלו, וממילא אסורים מדאוריתא, אפילו אם הינם שקרים עקיפים בלבד. לעומת זאת, אדם הלוקח חלק בתרבות שקרים זו מחוסר ברירה, כתוצאה מכך שזהו סגנון השיח והתרבות הפוליטית במדינה, יכול לסמוך על המקלים ולהוציא דבר שקר מפיו כאשר דבר זה לא יגרום נזק לאדם, אך יעשה זאת באופן אקראי בלבד, וגם במצבים אלו, ישתדל ככל יכולתו להימנע מלהוציא דבר שקר גמור מפיו, וינסה להשתמש בלשונות המשמעות לשני פנים, לומר רק חצאי אמיתות או לתת מצגי שוא וכדומה, ובכך לצאת ידי כל השיטות, לפיהם מותר לומר שקרים עקיפים מפני השלום או לצורך כל סיבה משמעותית השקולה למניעת מחלוקת. רק אם אין ברירה, וישנו צורך גדול וחד פעמי, יכול אף לשקר שקר גמור, במקום שלא יצא מכך חילול ה'.